

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Ōrigenus Tōn Eis Tas Theias Graphas Exēgētikōn Hapanta Ta Hellēnisti Heuriskomena

Origenes

Coloniæ, 1685

Sectio prima. Varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera percensentur

[urn:nbn:de:hbz:466:1-79842](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-79842)

CAPUT SECUNDUM.

ORIGENIS EXEGETICA ET EPMHNEYTIKA.

Capitis secundi partitio.

SEctionibus tribus hoc caput continetur. I. varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera B
percententur. II. singula Origenis ἐξηγητικά, quorum quidem ad hanc diem memoria
superest, enumerantur. III. agitur de Exegeticis quæ supersunt, deque vetustis ipso-
rum interpretationibus. IV. disputatur de Origenis Tetraplis, Hexaplis, & Octaplis,
deque vulgata editione Septuaginta Interpretum.

SECTIO PRIMA.

VARIA ORIGENIANORUM ΕΞΗΓΗΤΙΚΩΝ GENERA PERCENSENTUR.

I. *Scripturam sacram Ambrosii rogatu Origenes interpretatus est. Confutantur non-* C
nullii, qui primum Scripturæ sacræ interpretem ipsum fuisse volunt. II. *Dividuntur Ori-*
genis Exegetica in Scholia, Homilias, & Tomos: III. de quibus sigillatim queritur.
IV. *Quid sint ομνείας disputatur.* V. *ἰσχυροτέρα pars ἐξηγητικῶν. Epistolas inter Synta-*
gmata collocamus. VI. *Origenes historicum, mysticum, & moralem sensum perscrutari so-*
let. VII. *Cur minor in Novo quam in Veteri Testamento ab Ambrosio dictus sit, investi-*
gatur.

I. **A**Ntequam varia Origenianorum ἐξηγητικῶν genera percenseam, revocentur in me- D
moriā quæ supra notata sunt, ad interpretandos Scripturæ sacræ libros, Ambrosii
consilii, auctoritate & rogatu Origenem fuisse impulsū, & quasi adactū, ut ami-
ce ab eo ipse expostulat in Commentariis ad Psalm. 1. & ut in quadam Epistola, quam exhi-
bent Cedrenus & Suidas, leviter conqueritur, & ut ipse scribit Ambrosius in Epistola ad O-
rigenem, quam refert Hieronymus in Epistola ad Marcellam,

Confutandus deinde venit nonnullorum error, qui primum Origenem Scripturas fuisse
interpretatum literis prodiderunt. In his Beatus Rhenanus ad Hermannum Archiepisco-
pum Coloniensem ita de Origene disserit: *Quippe hic scriptor, quum quod ingenio perspicaci-*
fimo, & optimis disciplinis omnifariam excolto præditus fuit, tum quod improbo studio sacris moni-
mentis irregulari, primus quasi glaciem scidit juxta proverbium, in enarrandis Scripturis divinis. E
Quæ vera laus, quamq. copiosa debeat primis quibusq. rerum optimarum auctoribus, nemini ambi-
guum est. Et Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. quilibet: *His similibus excitat tunc ubique uti*
voluit, prout dicebat hominem pene ἀντοδιδάκτωρ, & qui primus aggressus esset explanationem omni-
um divinarum Scripturarum, nondum ob ingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam. Et
Genebrardus in Epistola ad Carolum IX. cujus hæc verba sunt: *Theologie liquidissimam vel-*
utisaturiginem aperuit, & cum frangi illo Salomonis viro derivavit fontes suos foras. Tum deinde:
Et sane omnium, quorum quidem in divina Scripta Commentarii extant, fuit antiquissimus. Itane
vero? antiquiorne Philone, qui tot scriptis hodieque superstitibus Scripturas sacras expla-
navit? antiquiorne Theophilo Antiocheno, cujus extant Commentaria in quatuor Evange-
lia? Vetusiores quoque fuerunt illo Melito Asianus, qui librum scripserat de Apocalypsi Jo-
hannis; & Rhodon, & Candidus, & Appion, qui tractatus in Hexaëmeron sigillatim compo-
suerunt; & Judas, qui de septuaginta apud Daniele hebdomadibus scripsit. Itaque Am-
brosius ad Psalm. 115. 28. Origenem ait *multorum interpretationes diligenti discussisse indagine:*
quos & sæpe citatos apud eum reperias: velut Homil. 15. in Genes. ubi ait: Nunc interim non
videbitur absq. ratione dici, quod & prioribus nostris quibusdam visum est, Prophetiam quandam in
hoc designatam videri. Et Homil. 13. in Exod. *Arictem etiam ante nos quidam pro furore posuerunt.*
Et Homil. 8. in Levit. *De hoc quidam etiam ante me dixerunt.* Et Homil. 9. in Num. *Quidam tamē*
ex iis qui ante nos interpretati sunt locum hunc, memini quod mortuos dixerūt eos, qui nimitate se-
clerum in peccatis mortui intelliguntur. Et Hom. 26. seq. *Exeundi de Aegypto figuram duobus modis*
accepti, à prioribus nostris, & à nobis sæpe jam dictum est. Et Homil. 8. in Jud. *Memini etiam quendam*
ex prædecessoribus nostris in libellis suis vetulus lane populum dixisse Israël. Et Homil. 10. in Jerem.
ταύτῃ

A ταῦτα ὅτι ἀπὸ τοῦ αἵματος τοῦ ἁγίου ἡμεῖς ἐκτίθημεν. Et Homil. 14. seq. τὸν πρὸ ἐμοῦ δέ τις ἐπέβαλε τὸ τόπῳ Et Tom. 14. in Matthei, p. 230. ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρὸς ἡμεῖς. Et passim in Commentariis in Johannem Heracleonem Hereticum, hujus Evangelistæ Interpretem infectatur. Qui ergo aliis ad Scripturas interpretandas Origenes viam prævisse dici potest? At excusari potest quod ait Sixtus Senensis libr. 4. Biblioth. *His similibus excitatiunculis ubique uti voluit, prout decebat hominem pene autodidactum, & qui primus aggressus esset explanationem omnium divinarum Scripturarum, nonnullum obtingentem earum difficultatem ab aliquo attentatam.* Nam alios quidem non negat partem aliquam scripturarum exposuisse; omnium vero scripturarum explanationem aggressum esse aliquem ante Origenem, id vero negat, & merito quidem.

B minus hanc eum explicandæ Scripturæ artem multum provexisse: nec enim simplicem quandam interpretandi modum adhibuit, sed varia explanationum genera primus Scripturæ accommodavit. Nam vel diffusis Commentariis, quidquid suppeditabant ingenium & doctrina, prolixè congeffit; vel brevibus tantum Scholiis obscuriora quæque illustravit; vel ad populi captum sese demisit, & selectas quasdam Scripturæ pericopas minus accurate per Homilias exposuit. Hieronymus in Prologo suæ interpretationis Homiliarum, quas in Ezechielem Origenes habuit: *Illud, inquit, breviter admonens, ut scias Origenis opuscula in omnem Scripturam esse triplicia. Primum ejus Excerpta, quæ Græcè σχόλια nuncupantur, in quibus ea quæ sibi videbantur obscura atque habere aliquid difficultatis, summam breviterque perstrinxit. Secundum Homiliaticum genus, de quo & præfatus interpretatio ejus est. Tertium quod ipse inscripsit titulus, nos Volumina possumus nuncupare, in quo Opere tota ingenii sui vela spirantibus ventis dedidit, & recedens à terra in medium pelagus aufugit.* Rufinus in Prologo interpretationis suæ Commentariorum Origenis in Numeros, quem mihi olim Bigotiana Bibliotheca suppeditavit: *Quæcunque in Numerorum libro, sive Homiliatico stylo, sive etiam ex his quæ Excerpta appellantur, scripta reperimus, hæc te perurgente, Romana ut potuimus voce ex diversis in unum ordinem collecta digessimus.* Et paulo post: *Scire tamen te volo, Frater, quod hæc lectio vias quidem aperiat intelligentiæ, non tamen sigillatim cuncta quæ scripta sunt differat, ut in Explicationum libris legisti: quoscilicet etiam Lector non reddatur otiosus, sed pungat cor suum, sicut scriptum est, & producat sensum, & audito verbo bono, ut sapiens adiciat ad illud.*

D III. Scholia breves erant notæ enodandis locis intricatioribus, & abstrusioribus sensibus eruendis, quales habemus in omnes fere Græcos Poetas. Erasmus Otiola reddi jubet, Sixtus Senensis exponit *Vacationes, sive otia, sive per otium excerpta; quibus quories ad plenam commentationem otium deesset, ea tantum quæ sibi videbantur obscura, brevibus quibusdam annotationibus summam perstrinxerat.* Inepte uterque. Scholion diminutivum est à Schola: Schola Græcè & Latine, præter vulgaras significationes, lucubrationem etiam sonat, quæ de re aliqua per otium elaboratur. Scholion ergo parvam Scholam significat, hoc est, Lucubrationunculam. Speciatim vero Scholia appellantur Commentarioli, vel Dissertatiunculæ. Præterea excerpti ex Auctore aliquo loci dicuntur Scholia, cujusmodi ex Evangelio, quo utebatur Marcion nonnulla depromsit Epiphanius Har. 42. & Scholia appellavit. Atque hæc Scholia Latine Excerpta proprie dicuntur. Male autem hoc nomine afficias breves expositiones, & dissertationes: quod tamen fecerunt Hieronymus & Rufinus, cum Origenis Commentariolos in Scripturam Excerpta dixerunt; omnè Scholiorum genus communi Excerptorum vocabulo donantes, quod ad certam quandam speciem erat restringendum. At quoniam brevibus sententiis hæc Scholia Origenis, sive Commentarioli concludebantur, idcirco Commaticum interpretationis genus ea Hieronymus appellat. Proem. Comment. in Matth. *Legisse me fateor, inquit, ante annos plurimos in Mattheum Origenis viginti quinque volumina, & totidem ejus Homilias, Commaticumque interpretationis genus.* Et Proem. Comment. in Epist. ad Galat. *Scriptis enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stromatum suorum librum commatico super explanatione ejus sermone complevit.* Quod ita intelligo; Scholia in Epistolam ad Galatas decimo Stromatum suorum libro ipsum inferuisse. Scholia vero ad sacrorum Librorum oram attexuisse Origenem ostendit liber vetustissimus Renati Marchali, quo continentur Prophetæ omnes, quique in Collegii Parisiensis Societatis Jesu Bibliotheca servatur, & cujus usuram humanissime mihi concessit Gabriel Collartius amplissimæ huic Bibliothecæ præfectus, & de doctrinæ omnis refertissimum penu. Prophetiæ Ezechielis præfixum hoc habet ille liber; *μετελίσθη δὲ τὸ πρὸς τὰς ἐκδόσεις ἐξαπλῶν, καὶ διηρησμένη ἀπὸ τοῦ ὁριζήσαντος αὐτὴ τετραπλῶν, ἅτινα καὶ αὐτὸς χειρὶ διήρησεν, καὶ ἐξαπλοῦρεται. ὁ δὲν ἐν τῷ σχόλιῳ ἐπὶ τὰ σχόλια παρίστανται.* Desumptum est ab Hexaplis juxta Editiones, & emendatum ex ipsius Origenis Tetraplis, quæ & manus ipsius emendata, & scholiis succincta erant. Vnde ego Eusebii Scholia apposui. Hinc discimus Tetraplorum limbos Scholiis ab Origene fuisse succinctos. Si quis autè existimet quæ in hoc Marchali Codice ad oram Ezechielis, aliorumque Prophetarum adtexa sunt annotationes, ea ipsa esse

Homilia à Rufino & Hieronymo Tractatus appellantur. Apologia Pamphili à Rufino conversa; Præcipue vero per eos Tractatus, quos pene quotidie in Ecclesia habebat ex tempore, quos & describentes notarii ad monumentum posteritatis tradebant. Hieronymus adv. Vigilantium, Epist. 75. de Homiliis in Job loquens, quos Hilarius verterat; *Cur Tractatus ejus in Job, inquit, descriptos habes?* & in Præfatione ad Homilias Origenis in Canticum; *Ilos duos Tractatus, quos in morem quotidiani eloquii parvulis adducit lactantibus composuit, fideliter magis quam ornate interpretatus sum:* & in Proœmio Commentar. in Epist. ad Galat. *Scriptis enim ille vir (Origenes) in Epistolam Pauli ad Galatas quinque propria volumina, & decimum Stomatium suorum librum commaticum super explanatione ejus sermone complevit: Tractatus quoque varios, & Excerpta, quæ vel sola possint sufficere, composuit.* Nempe Tomos, Homilias, & Scholia significat per quinque illa volumina, & Tractatus, & Commaticum sermonem, ac Excerpta. Concludat vero forsitan ex hoc loco aliquis, Excerpta, & Commaticum sermonem res esse diversas: sed frustra; id enim sibi vult Hieronymus, alia in decimum Stomatium librum inserta esse Scholia, alia seorsum elaborata & descripta. Fallitur Erasmus cum Homilias illas recte dici putat *Colloquia*, non enim Origenes cum auditoribus colloquebatur, sed auditores alloquebatur: ac proinde melius dicerentur *Alloquia*. In iis phaleras & oratoria pigmenta neglexit Adamantius; planum vero, familiare, ac simplex, nec valde prolixum, quale facilius patiantur Homilia, dicendi genus persecutus est.

Tomi idem sunt quæ & ἱερωνυμὸς proprie dicta: nam quamvis hoc nomine affici possint, quæcumque interpretationis vice funguntur; atque ita non ad Tomos solum, sed & ad Homilias etiam, & Scholia referri possint ea vox, illamque Editioni nostræ, quæ Tomis & Homiliis constat, præfixerimus; nihilominus tamen ad Tomos spectat & proprie pertinet, iisque nunquam non in antiquis Codicibus tribuitur. Explicationum libros appellat Rufinus in Prologo interpretationis Commentariorum Origenis in Num. In iis Origenes Ebraica veritate stipatus, & suorum circumdatus agminibus, peregrinæ interdum linguæ quærebat auxilia, ut tradit Hieronymus in Proem. Quæst. Ebraic. in Homiliis autem Communem Editionem sequebatur, ut superiore Sectione notatum est.

IV. Interpretationes præterea Origenis quasdam, *σημειώσεις* appellatas reperio. Utrum Scholiis an Exegeticis proprie dictis vox ea tributa sit, quærendum est. Hieronymus Scholiis manifeste tribuit Procm. in I. Comment. Iaia: *Feruntur*, inquit, & alii *sub nomine ejus* (Origenis) *de visione* *τῆς καθ' ὅσον* duo ad Gratiam libri, qui pseudographi putantur, & *vicini quing.* *Homiliae*, & *σημειώσεις*, quas nos *Excerpta* possumus appellare. Excerpta igitur, seu *ῥήματα*, ea sunt *σημειώσεις*. At Philocalia cap. 26. postquam prolixum Origenis fragmentum in Exod. 10. 27. prolatum est, verba hæc sequentibus aliquot fragmentis præfigitur: *καὶ πάντες οἱ ἄλλοι τίμη* *ἐν ταῖς αὐταῖς εἰς τὴν ῥῆσιν σημειώσονται*. Igitur *σημειώσεις* constabant Tomis; igitur quæcumque hoc Philocalia capite fragmentum in Exodum præsentantur, petita sunt *ἐκ τῶν σημειώσεων*. Ea vero neutiquam pro Scholiis habere possunt, sed justorum Commentariorum vicem ex-
plent; ea est rerum ac verborum ubertas & copia.

plent; ea est rerum acerborum ubertas & copia.
Ego quidem σημειώσεις generale vocabulum esse puto, quo Tomi & Scholia continentur, σημειώσεις est, *adnotare, commentarium scribere, scriptum aliquod ad aliud adicere, adscribere,* σημειώσεις, *adnotatio, commentarii, quidquid ad aliud scribendo adicitur,* cuiusmodi sunt Scholia, & Commentarii qui ad oram librorum adtexi solent. Ita intelligendum Eusebii lib. 5. Hist. cap. 20. cum γρηγορήσας σημειώσεις appellat obtestationem quandam quae ad finem libri Irenaei καὶ ἐνδοξάς τε præter contextum adjecta erat. Inde lux quoque alteri ejusdem Eusebio libro lib. 6. cap. 16. cum ἐξ Hexaplis Origenis agens, deque variis quibus illa constabant interpretationibus, ita scribit: ταύτας δὲ ἀπώσας ἐκ ταυτῶν συμμαζῶν, διελών τε πρὸς κώλον, καὶ ἀποθεύσεις ἀλλήλους, μὴ καὶ αὐτὸς τῶ ἱερῶν σημειώσεις, τὰ τῶν λεγομένων ἑξαπλῶν ἡμῖν ἐντιγράφα καὶ ἀνάλωτον. His omnibus in unum ab eo collectis, & per cola dirivis, *ac in unum e regione oppositis,* cum Hebraicum præterea contextum adscripsisset, *exemplaria nobis Hexaplorum, uti appellari solent, reliquit.* Quod Eusebii σημειώσεις ἑξαπλῶν dixit, commodius ἀποθεύσεις τῶ ἱερῶν ἑκδιώσεις Epiphanius nuncupavit, quasi dicas, *adjunctiones, adjectiones.* Optime quoque Nicephorus σημειώσεις reddidit, hoc est, *descriptionem ad aliud additam;* addita enim Præpositio notat esse τῶν πρὸς τι. Cum ergo Scholia & Commentaria, alterius scriptionis explicanda gratia scribi

A scribi solcant, eique saepe a jungi & ad oram adtexi, propterea *σημειώσεις* recte dicta sunt: neque immerito Philocalia textores hoc vocabulum Commentariis, Hieronymus Scholiis tribuere.

V. Communi quoque *ἑρμηνείων* titulo Tetrapla, Hexapla, & Octapla Origenis completimur, quæ proprio vocabulo *ἑρμηνευτικά* appellare possis. Cum enim ex variis Scripturæ conflata sint interpretationibus, in eum venire debuerunt censum, quo quæcunque ad interpretandam Scripturam elaboravit Adamantius, continentur. Huc adjicit Epistolas Sixtus Senensis, quod propositis sibi circa Scripturæ illustrationem quaestiones rescribendo Origenes dissolverit. At cum alia quoque per Epistolas argumenta tractasse ipsum constet, velut cum ad Philippum Imperatorem, vel ad conjugem ipsius Severam, vel ad Fabianum

B Papam fidei suæ profitendæ causâ scriberet, merito inter Syntagmata Epistolas ipsius coniciendas censemus.

VI. Qui interpretandis Scripturis triplex *ἑρμηνείων* genus adhibuit Origenes, is triplitem ex illis sensum eruere, ac investigare consuevit; historicum, quem & literæ sensum appellant, mysticum, & moralem. Sic ille Homil. 17. in Genes. ubi agit de benedictionibus Patriarcharum: *In ipso autem corpore & serie verborum, neque benedictiones tantum, neque futurorum sola prænuntiatio, quantum mores vel propositum eorum, vel etiam quedam ab eis gesta notabiliter arguuntur. Quæ res nobis tripartitam (ut in aliis fecimus) explanationis materiam subicit, ita ut benedictiones historiae locum servant; prophetia vero mysticum atque dogmaticum, quorum correctio atq. obijurgatio moralem dirigat stylum.* Quod idem in fine ejusdem Homiliæ repetit. Ab historico autem sensu ad mysticum, à mystico ad moralem fere progreditur; quamvis hunc ordinem pervertat nonnunquam, literam aliquando negligat, à morali expositione ad mysticam quandoque transeat. Quæ quoniam supra luculenter tractavimus, hæc obiter tetigisse sufficiat.

VII. Finem huic imponemus Sectioni, adducentes illud Ambrosii è libr. 5. Epist. 43. *Et sciam, quod nihil difficilius sit, quam de Apostoli lectione differere, cum ipse Origenes longe minor sit in Novo, quam in Veteri Testamento.* Cujus rei causas quærenti mihi id succurrit, ætate Origenis pluribus Commentariis, interpretationibus, dissertationibus, Traditionibus illustratum fuisse Testamentum Vetus, quam Novum, cujus reconditiore sententiæ perpaucorum industria fuerant ad hoc tempus investigatæ; proindeque Instrumentum Vetus tractantem Adamantium majorem fuisse in luce versatum, quam cum Novo explicando operam suam navaret. Huc accedit antiquæ Legis abrogatas ceremonias & judicia enarrantem, minore periculo in allegorias excurrisse, & destruxisse literam, quam cum Christi decreta, & sanctiones Apostolorum, dogmatum suorum novitate depravaret.

SECTIO SECUNDA.

SINGULA ORIGENIS ΕΗΡΗΤΙΚΑ, QUORUM AD NOS PERVENIT NOTITIA, ENUMERANTUR.

E I. Enumerantur Origenis Exegetica in Pentateuchum; II. in Josue, Judices, Libros Regum, Paralipomenon, Esdræ, & Job: III. in Psalterium: IV. in Proverbia, Ecclesiasten, & Canticum: V. in majores Prophetas quatuor: VI. & in minores Duodecim: VII. item in Matthæum, Lucam, Johannem, & Acta Apostolorum: VIII. Epistolas Pauli, & Apocalypsin.

F I. Postquam varia Origenianorum Exegeticæ genera percensuimus; singulas nunc exegeticas lucubrationes enumerare decet, quarum ad nostram ætatem notitia pervenit. Nam ex ingenti hac, quam diximus, scriptiorum congerie, non modo pars intercidit maxima, sed multarum etiam tituli ac nomina obsoleverunt. Quarumcunque ergo memoria aliqua in Veterum scriptis servata est, eas recensebimus sigillatim, & juxta librorum Scripturæ sacræ ordinem digeremus.

Scribit Epiphanius, ex eoque Cedrenus, & Suidas, singulos Scripturæ sacræ libros Origenis studio fuisse interpretatos. Auspicandum à Genesi, quam tredecim Commentariorum libris, & mysticarum Homiliarum libris duobus explicasse ipsum testatur Hieronymus apud Rufinum Inveſt. libr. 2. Idem Quæst. 1. ad Damas. narrat, Adamantium duodecimum & decimum tertium librum Commentariorum suorum in Genesin huic loco exponendo consecrasset: *omnis qui occiderit Cain, septuplum punietur.* Hinc emendandus Eusebius cujus libro 6. Hist. cap. 24. hæc leguntur; *καὶ τὸ ἐν αὐτῷ τῷ βιβλίῳ, ὁ ἀδικὸς δὲ ἐστὶν* Gen. 4. 14.